

DOMETI I OGRANIČENJA LIBERALNIH TEORIJA MEĐUNARODNE BEZBEDNOSTI

FILIP EJDUS

1. Uvod

Međunarodni poredak nikada nije bilo liberalniji nego što je danas. Uprkos krizama u koje ciklično dospeva međunarodni liberalni poredak, nikada nije bilo više demokratija u svetu,¹ ekonomske slobode kontinuirano rastu,² a međunarodne organizacije nikada nisu bile tako brojne i tako uticajne kao što su danas.³ Osnovno pitanje kojim se bavi ovaj tekst glasi: kako demokratija, trgovina i međunarodna saradnja utiču na međunarodnu bezbednost? Prema liberalnim teorijama međunarodnih odnosa, odgovor je nesumnjivo pozitivan: demokratija, trgovina i međunarodne organizacije smanjuju nasilje u svetskoj

¹ Na prelasku iz 19. u 20. vek samo je deset država imalo demokratsko uređenje. Tokom 2012. manje od četvrtine svih država (47) bile su neslobodne, a sve ostale države bile su ili potpuno (90) ili delimično slobodne (58). V. *Sloboda u svetu* 2013, Freedom House. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FIW%202013%20Booklet.pdf> (pristupljeno 1. maja 2014).

² Uprkos svetskim ratovima i velikim ekonomskim krizama, ekonomske slobode u svetu su tokom 20. veka kontinuirano rasle. V. *Indeks ekonomskih sloboda 2014*, Heritage Foundation. http://thf_media.s3.amazonaws.com/2014/pdf/Index2014_Highlights.pdf (pristupljeno 1. maja 2014). Taj trend je nastavljen u 21. veku i, uprkos svetskoj ekonomskoj krizi iz 2008., globalni prosek ekonomskih sloboda u svetu je dostigao dvadesetogodišnji vrhunac tokom 2013. <http://www.voxeu.org/article/economic-liberty-long-run-evidence-oecd-countries> (pristupljeno 1. maja 2014)

³ Na početku 20. veka postojala je samo nekolicina tek uspostavljenih međunarodnih organizacija da bi ih na njegovom kraju bilo gotovo 300 (Hirsch 1995: 1), a danas postoji i četrdesetak međuvladinih organizacija koje se bave regionalnom bezbednošću (Fawcett 2008: 356).

politici. Cilj ovog teksta je da prikaže diskusije o dometima i ograničenjima ovakvog liberalnog shvatanja međunarodne bezbednosti. U prvom delu raspravlja se o liberalnom argumentu da je demokratija dobra za mir i bezbednost u svetu. Drugi deo se bavi liberalnom tezom da su slobodna trgovina i kapitalizam povoljni za mirno rešavanje međunarodnih sporova među državama. Konačno, u poslednjem delu teksta se razmatra uloga međunarodnih organizacija u očuvanju međunarodne bezbednosti.

2. Demokratija i međunarodna bezbednost

U svom delu *Večni mir* (1795) nemački filozof Immanuel Kant piše kako "prirodno stanje (*status naturalis*) među ljudima koji žive jedan do drugoga nije stanje mira nego, naprotiv, ratno stanje, tj. premda se neprijateljstvo stalno ne javlja, ipak ono stalno preti. Mirovno stanje dakle treba stvoriti" (Kant 1995: 37). Prvi uslov toga mira, prema Kantu, jeste da sve države imaju republikanski ustav zasnovan na principima slobode i jednakosti građana pred zakonom. Kant tvrdi da ovakvo unutrašnje uređenje čini države manje sklonim ratu i objašnjava to na sledeći način:

"Traži li se (kao što je to po ovom ustavu jedino moguće) prilikom glasanja 'za rat ili protiv rata' saglasnost svih građana, onda nema ništa prirodnije no to da će oni dobro promisliti pre nego što se upuste u tako opasnu igru da svojim glasovima nametnu sve patnje rata..." (Kant 1995: 40).

Kantov argument, koji će biti nazvan "monadičnom teorijom demokratskog mira", dovešće u pitanje skoro dva veka kasnije američki politikolog Michael Doyle. U svom čuvenom eseju *Kant, liberalna nasleđa i spoljni poslovi* Doyle piše: "Liberalne države su podjednako agresivne i sklone ratu kao i drugi oblici vladavine ili društva u njihovim odnosima sa neliberalnim državama" (1983: 225).⁴ Međutim, liberalizam je, prema Doyleovom mišljenju, ojačao izgleda za "separatni mir među liberalnim društvima" (1983: 206). Doyleov esej postavio je temelj za "dijadičnu teoriju demokratskog mira" prema kojoj demokratije nisu sklone ratovanju sa drugim demokratijama.⁵ Njegovu tvrdnju potvrdila su brojna empirijska istraživanja (Oneal i Russett

⁴ To je kasnije potvrđeno i u drugim empirijskim istraživanjima (Chan 1984).

⁵ Odličan pregled literature v. u: Hegre 2014.

2001; Maoz i Russett 1992). Zbog toga je dijadična teorija demokratiskog mira, prema Jacku Levyju, nešto najbliže empirijskom zakonu koji su međunarodne studije uspele da ustanove (Levy 1998: 270). Ova ideja je dobila široko sledbeništvo i među odlučiocima. Tako je i američki predsednik Bill Clinton u svom govoru o stanju nacije 1994. rekao da "demokratije ne napadaju jedna drugu" (Clinton 1994).

Međutim, iako konsolidovane demokratije ne ratuju međusobno ili to čine vrlo retko, istraživanja pokazuju da demokratizacija može, paradoksalno, uzrokovati povećanje međudržavnog nasilja. Kako pišu Mansfield i Snyder (1995: 5), "u ovom tranzicionom periodu demokratizacije, države postaju više, a ne manje agresivne i sklone ratu i vode ratove sa demokratskim državama". Kada je reč o unutrašnjim sukobima, konsolidovane demokratije, kao i stabilne autokratije, nisu imune na izbijanje građanskog rata, ali su im manje sklone od hibridnih režima i delimično slobodnih država (Hegre 2001). Najtragičnija ilustracija za to jeste proces demokratizacije koji je početkom devedesetih godina počeo na teritoriji bivše Jugoslavije, a koji je olakšao izbijanje brojnih građanskih i međudržavnih ratova, ako ih nije i izazvao.

Iako se teoretičari demokratiskog mira slažu o tome da demokratije nikada ne ratuju međusobno ili to veoma retko čine, postoje dve različite grupe objašnjenja zbog čega je tako. Prema *normativnim* objašnjenjima, za demokratski mir su ključne demokratske norme, ideje, vrednosti, interesi i identiteti. Prema toj logici, demokratije svoju unutrašnju normu mirnog rešavanja sporova projektuju kroz spoljnu politiku u svoje odnose sa drugim državama (Maoz i Russett 1993; Ember i dr. 1992). Ipak, ako je to tačno, postavlja se pitanje zašto su demokratske države tako često "brze na obaraču" kada imaju posla sa nedemokratskim državama (Rosato 2003; Layne 1994). Normativno objašnjenje koje bi moglo dati odgovor na ovu zagonetku jeste da demokratije ne samo da imaju zajedničke interese (Gartzke 1998) već i da dele zajednički identitet (Williams 2001). Drugim rečima, demokratski lideri i javnost u demokratskim državama konstruišu ostale demokratije kao deo sopstva i kao prijatelje, dok autoritarne države doživljavaju kao drugost i neprijatelje (Risse-Kappen 1995). Shodno tome, u odnosima među demokratijama važe pravila zajednice, dok u odnosima između demokratskih i nedemokratskih država važe pravila džungle. Konačno, za razliku od uzdržavanja od upotrebe sile u odnosima sa sebi sličnima, demokratije su sklone da vojno intervenišu u nedemokratskim državama kako bi promenile režim i nasilno

uspostavile demokratiju. Ova praksa nažalost često rezultira uspostavljanjem nestabilnih poludemokratija sklonih unutrašnjim sukobima (Gleditsch i dr. 2007).

Prema *institucionalnim* objašnjenjima, demokratski mir je rezultat podele vlasti, odnosno sistema *kočnica i ravnoteža* koji otežava donošenje odluke da se ide u rat. Što je više zakonskih ograničenja i veto igrača, kao što je parlament, to je manja šansa da će država ući u oružani sukob (Choi 2010). Država koja mora da konsultuje parlament i svoju javnost pre nego što krene u rat izgubiće inicijativu i mogućnost preduhitrujućeg napada bez kojeg često nema pobeđe. Osim toga, u demokratijama, lideri će obazrivije nego u autokratijama ulaziti u rat pošto ih neuspeh može koštati vlasti. Pretpostavlja se stoga da će demokratije težiti samo tome da uđu u one ratove u kojima mogu da pobeđe. Zbog toga su one ne samo mnogo uspešnije u vođenju ratova od autokratija već su i manje sklone međusobnim ratovima (De Mesquita i dr. 1999; Reiter i Stam 2002). Takođe, zbog pritiska domaće javnosti demokratski lideri će biti manje skloni blefiranju u kriznim situacijama i slaće kredibilnije poruke drugim državama nego što to čine autokratije. Ovaj efekat "signaliziranja", prema Jamesu Fearonu, dovodi do ublažavanja bezbednosne dileme među demokratijama (Fearon 1994).

Teorija demokratskog mira je kritikovana iz nekoliko pravaca. Pojedini autori uopšte ne prihvataju empirijsku validnost te teorije i navode primere ratova između demokratija (Schwartz i Skinner 2003).⁶ Osim toga, teorija demokratskog mira je kritikovana i sa stanovišta njenih praktično-političkih posledica. Donosioci odluka su – pozivajući se na teoriju demokratskog mira – često legitimizovali svoj intervencionizam (Chan 1997) u regionima poput Bliskog istoka, nanoseći često više štete nego koristi (Ish-Shalom 2007, 2008). Konačno, pojedini kritičari prihvataju korelaciju između demokratije i mira, ali dovode u pitanje kauzalnu vezu između njih. Oni tvrde da je mir proizvod geopolitičkih uslova koji su prethodili demokratiji (Rasler i Thompson 2004), moći jedine supersile odnosno hegemonu (Wohlforth 1999; Gilpin 2001) ili nuklearnog oružja (Sagan i Waltz 1995). Neki autori prosto obrću kauzalnost naopačke i tvrde kako je

⁶ Teoretičari demokratskog mira protiv takve kritike bore se tvrdnjom da se navedenim slučajevima ili nije reč o demokratijama već o hibridnim režimima (na primer, rusko-gruzijski rat 2006.) ili da nije reč o pravim ratovima (na primer, turska invazija na Kipar 1974.).

demokratija zapravo rezultat mira, a ne obrnuto (Gates i dr. 1996). Konačno, mnogi liberali uzrok mira vide ne toliko u demokratiji koliko u slobodnoj trgovini i ekonomskoj međuzavisnosti. Njihovim razmatranjima se bavi sledeći deo teksta.

3. Trgovina i međunarodna bezbednost

Mnogi prosvetiteljski mislioci 18. veka smatrali su da slobodna trgovina smanjuje tenzije među državama i narodima. Charles Montesquieu je u delu *O duhu zakona* pisao da je "prirodni efekat trgovine da donosi mir. Dve nacije koje međusobno trguju postaju time uzajamno zavisne..." (Montesquieu 1949: 338). Adam Smith je u svom delu *Bogatstvo naroda* iz 1776. takođe pisao kako bi trgovina "prirodno, morala biti među narodima, kao i među pojedincima, veza sloge i prijateljstva..." (Smith 1970: 678). Iste godine je američki revolucionar Thomas Paine u pamfletu *Zdrav razum* tvrdio kako "trgovina umanjuje kako duh patriotizma tako i vojne odbrane" (Paine 2000: 34). Ova je ideja bila široko rasprostranjena među liberalnim misliocima tokom čitavog 19. veka. Slične ideje tržišnog pacifizma izneo je i Norman Angell u svom delu *Velika iluzija* iz 1910. U njemu s velikim optimizmom piše "kako je postalo nemoguće za jednu državu da silom preuzme bogatstvo ili trgovinu druge; kako, ukratko, čak i pobednički rat više ne može da postigne one ciljeve kojima ljudi teže" (Angell 2012: 9). Nedugo nakon objavljivanja ove knjige, izbio je veliki, zatim drugi, a onda i Hladni rat zbog čega su realisti 20. veka listom otpisivali Angellove ideje kao naivni utopizam (Carr 2001; Morgenthau 1948; Waltz 1979).

Kada su liberalne ideje počele da se reafirmišu u međunarodnim studijama osamdesetih godina 20. veka, pažnja je uglavnom bila usmerena na politički liberalizam i Kantove ideje o kojima je bilo reči u prvom delu teksta. Među prvim savremenim istraživačima mira koji su isticali pozitivne efekte ekonomskih sloboda na međunarodnu bezbednost bio je Rudolph Rummel koji je tvrdio da "što više sloboda imaju pojedinci unutar države, to će ona manje biti uključena u spoljno nasilje" (Rummel 1983: 27). Pitanje koje se sve češće postavljalo jeste da li do mira dovode političke ili zapravo ekonomske slobode.

Na temelju tih ideja i dilema, u okviru liberalne agende istraživanja mira počela se sve jače odvajati škola mišljenja prema kojoj su slobodna trgovina i kapitalizam podjednako važni, ako nisu i važniji, za

mir kao i demokratija (Gartzke 2007; Weede 1995; 2003). Na primer, Erich Weede tvrdi da slobodna trgovina umanjuje sklonost ka ratu zato što "promoviše prosperitet, a prosperitet promoviše demokratiju. Demokratije ne ratuju međusobno, to jest one konstituišu separatnu zonu mira" (Weede 1995: 519). Sa druge strane, drugi autori ističu da je kapitalizam značajniji za mir od demokratije (McDonald 2009., 2010), postulirajući time "teoriju kapitalističkog mira" (Gartzke 2007). U jednoj statističkoj studiji Erich Gartzke (2005) pokazuje kako su ekonomske slobode 54 puta efektivnije od demokratije u smanjenju nasilnih sukoba.⁷

Ako se većina pomenutih autora slaže da kapitalizam i slobodna trgovina dovode do mira, među njima ne postoji konsenzus o tome zašto je tako. Moguće je razlikovati četiri grupe objašnjenja (Schneider i Gleditsch 2010). Prvo objašnjenje polazi od toga da kapitalizam podstiče hedonističku prirodu čoveka koji ne želi da ratuje već da konzumira u miru. Ovu tezu je slikovito, ali na prilično banalan način predstavio Thomas Friedman tvrdnjom da narodi koji imaju McDonalds ne ratuju međusobno, već više vole da mirno "čekaju u redovima svoje hamburgere" (Friedman 2000: 249). Drugo objašnjenje glasi da kapitalizam dovodi do razvoja koji promoviše mir (Hegre 2000). Treće objašnjenje polazi od toga da glasači od lidera razvijenih kapitalističkih zemalja zahtevaju ekonomski razvoj i stabilna tržišta što generiše njihov interes da "zaštite i jačaju globalno tržište održavanjem suprematije međunarodnog prava i poretka" (Mousseau 2010: 189). Konačno, prema četvrtom objašnjenju, ekonomska međuzavisnost olakšava razmenu informacija, odnosno "signaliziranje" među kapitalističkim državama, čime smanjuje neizvesnost i ublažava bezbednosnu dilemu (Gartzke i dr. 2001).

Liberalni istraživači međunarodne bezbednosti pokazali su da trgovina i ekonomska međuzavisnost podjednako pozitivno utiču na mir u svetu kao i demokratija, ako ne i više od nje. Pošto u savremenim liberalnim demokratijama političke i ekonomske slobode u većoj ili manjoj meri idu ruku pod ruku, pokazalo se da je empirijski prilično komplikovano precizno izmeriti kakav uticaj imaju ti faktori odvojeno jedan od drugog. Da stvar bude još komplikovanija, postoji i treći faktor koji, prema liberalnoj paradigmi, pridonosi umanjenju sklonosti ka sukobima među državama, to su međunarodne institucije. Time se bavi poslednji deo ovog rada.

⁷ O suprotnu shvatanju v. Choi 2011.

4. Institucionalizovana saradnja i međunarodna bezbednost

Iako prvi predlozi za stvaranje međunarodnih organizacija datiraju još iz srednjeg veka, ove ideje počinju ozbiljnije da se razmatraju tek za vreme prosvetiteljstva. Među najpoznatijim predlozima nalazi se pomenuto delo Immanuela Kanta u kome on iznosi tvrdnju da je, pored republikanskog uređenja u svakoj državi, drugi definitivni član svetskog mira federalizam slobodnih država.⁸ Kant piše:

To bi bio savez naroda, no to ne bi moralo da bude isto što i međunarodna država... Potreban je jedan savez naročite vrste koji bismo mogli nazvati savez mira (*foedus pacificum*). On bi se od ugovora o miru (*pactum pacis*) razlikovao time što ovaj poslednji hoće da učini kraj samo jednom ratu, a on svim ratovima zauvek (Kant 1995: 45-48).

U prilog tome koliko je ova ideja bila u tom trenutku revolucionarna najbolje govori činjenica da u vreme objavljivanja *Večnog mira* nije postojala nijedna međunarodna organizacija. Komisija za Rajnu, osnovana na Bečkom kongresu 1815., biće prva međunarodna organizacija, koja je danas i najstarija na svetu budući da sledeće godine obeležava dva veka postojanja.⁹ Broj međunarodnih organizacija povećavao se tokom 19. veka postepeno, da bi u drugoj polovini 20. veka dobio gotovo geometrijsko ubrzanje. Indikativno je da su međunarodne organizacije uglavnom nastajale mirovnim sporazumima nakon velikih ratova. Ipak, prekretnicu je napravio američki predsednik Woodrow Wilson koji je pred sam kraj Velikog rata izneo američke ciljeve u čuvenih *Četrnaest tačaka*. U poslednjoj od njih traži se sledeće: "Mora se osnovati opšte udruženje zemalja na osnovu konkretnih sporazuma u cilju davanja uzajamnih garancija o političkoj nezavisnosti i teritorijalnom integritetu kako velikih tako i malih država". Na temelju upravo ovog Wilsonovog zahteva nakon rata nastaje Društvo naroda. Ubrzo se osniva i prva katedra za međunarodne studije na Univerzitetu Aberystwyth, što se smatra institucionalnim početkom nauke o međunarodnim odnosima. Prvi međunarodni profesori i istraživači međunarodne bezbednosti bili su mahom liberali i snažni za-

⁸ Treći definitivni član je svetsko građansko pravo ograničeno na uslove opšteg hospitaliteta.

⁹ Izvor: <http://www.ccr-zkr.org/11010100-en.html> (pristupljeno 1. maja 2014).

govornici Wilsonovih ideja, pre svega Društva naroda, razoružanja i međunarodne saradnje.

Tokom međuratnog perioda wilsonovski liberalizam je najoštrijoj kritici podvrgao Edward H. Carr. U svom delu *Dvadesetogodišnja kriza 1919-1939* Carr razlikuje utopizam od realizma. Za razliku od utopizma koji veruje u mogućnost radikalne promene, realizam je zainteresovan za sile koje ove promene sprečavaju. Svaka nauka je, prema Carru, u početku utopijska, kao na primer hemija koja je najpre bila opsednuta pretvaranjem olova u zlato. "Ali onda dolazi stadijum", piše Carr, "kada je realizam neophodan kao korektiv utopističkim preterivanjima, isto kao što je u drugim periodima utopijsko razmišljanje neophodno kako bi se suprotstavilo jalovosti realizma" (Carr 2001: 10). Ceo međuratni poredak na čelu sa Društvom naroda bio je, prema Carru, izgrađen na naivnom utopizmu koji je zanemarivao faktor moći i zato je bio osuđen na propast. Samo dva meseca nakon što je njegova knjiga otišla u štampu počeo je Drugi svetski rat. Poučeni iskustvom međuratnog perioda, tvorci posleratnog međunarodnog poretka pokušali su da stvore sistem kolektivne bezbednosti u vidu UN-a koji će biti izbalansiran realističkim principima moći i ravnoteže snaga stvaranjem Saveta bezbednosti. Istraživači međunarodnih odnosa otišli su još dalje i uglavnom su se potpuno priklonili idejama političkog realizma (Morgenthau 1948; Waltz 1959, 1979).

Tokom sedamdesetih godina 20. veka obnavlja se ideja da međunarodne institucije nisu samo refleksija politike moći već da mogu pridoneti opštem dobru svih i podsticati saradnju među državama. Međutim, za razliku od wilsonovskog međuratnog liberalizma koji je bio izrazito normativan, neoliberalni institucionalizam, kako je ta obnovljena škola mišljenja nazvana, bio je pre svega analitičan (Stein 2008: 203). Ona je polazila od toga da zbog sve veće "kompleksne međuzavisnosti" države imaju sve manje podsticaja za rat, a sve više za saradnju (Keohane i Nye 1977).¹⁰ Osim toga, za razliku od realista koji su uporno ukazivali na nepoverenje i teškoće u saradnji među državama u uslovima anarhije, oni ukazuju na to da institucije olakšavaju protok informacija i povećavaju poverenje (Axelrod 1984). Konačno,

¹⁰ Keohane i Nye su razlikovali "simetričnu međuzavisnost" (u kojoj je država A zavisna od države B i obratno) od "asimetrične međuzavisnosti" (u kojoj je država A zavisna od države B, ali ne i obratno). Dok u uslovima simetrične međuzavisnosti države žele da sarađuju, asimetrična međuzavisnost omogućava iskorišćavanje, što može voditi i u oružani sukob.

za razliku od realista koji tvrde da će države uvek biti samo zainteresovane za relativne dobiti, to jest za to koliko dobijaju ili gube u odnosu prema drugima, liberalni institucionalisti ostavljaju mogućnost da su države voljne i da sarađuju zbog apsolutnih dobiti, to jest kada su svi zajedno na dobitku bez obzira na to što je neko dobio više a neko manje (Grieco 1988; Powell 1991).

Završetak Hladnog rata je doneo novi talas entuzijazma za međunarodne institucije kako među odlučiocima tako i među istraživačima međunarodne bezbednosti. Nakon što je više od pola veka bio gotovo paralizovan, Savet bezbednosti UN-a je u velikoj meri odblokiran. Najbolja ilustracija za to je izrazito povećan broj usvojenih rezolucija u Savetu bezbednosti.¹¹ Osim malog broja organizacija koje su nestale (na primer, Varšavski pakt) ili izgubile na značaju (na primer, Pokret nesvrstanih), velika većina hladnoratovskih organizacija, poput NATO-a, EZ-a i KEBS-a, produbila je svoj mandat i proširila svoje članstvo. Osim toga, nastale su brojne nove organizacije kao što su CIS, CSTO, SCO, MERCOSUR, APEC, NAFTA itd.

Ovakav razvoj svetske politike dao je novi podsticaj neoliberalnim institucionalistima u izučavanju pozitivnog uticaja međunarodnih organizacija na međunarodni mir i bezbednost. Za razliku od drugih liberala o kojima je bilo reči u prva dva dela ovog teksta i koji su zainteresovani za potencijal unutrašnjih institucija da dovedu do temeljne transformacije međunarodnih odnosa, neoliberalni institucionalisti usmeravaju pažnju u drugom pravcu sa mnogo skromnijim ambicijama. Oni, naime, prihvataju brojne pretpostavke realizma, poput toga da je međunarodni sistem anarhičan, da su države egoistični i unitarni akteri odnosno takozvane crne kutije (ne bave se unutrašnjom politikom i domaćim ustanovama). Međutim, za razliku od realista koji sumnjaju u to da države imaju mnogo podsticaja da sarađuju u okviru međunarodnih institucija i da one mogu imati ikakav efekat na svetsku politiku, liberalni institucionalisti su u tom pogledu optimističniji. Lisa Martin i Robert Keohane pišu (1995: 42):

“... Kada države mogu da imaju zajedničku dobit od saradnje, sa druge strane, mi očekujemo da vlade pokušaju da izgrade takve institucije. Institucije snabdevaju države informacijama, smanju-

¹¹ Od 1945. do 1988. Savet bezbednosti je usvojio 627 rezolucija, odnosno 14,6 rezolucija godišnje. Od 1989. do aprila 2014. Savet bezbednosti je usvojio dodatnih 1526 rezolucija ili 61 rezoluciju godišnje. <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/index.shtml> (pristupljeno 1. maja 2014).

ju transakcione troškove, čine međunarodne obaveze kredibilnim, ustanovljavaju središnje tačke saradnje i olakšavaju ostvarivanje reciprociteta”.

Russet, Oneal i Davis su u studiji koja je pokrila period od 1950. do 1980. otkrili da države članice iste međunarodne organizacije imaju 23 posto manje šanse da započnu oružani sukob nego ako ne dele članstvo (Russett i dr. 1998). Izdvajaju šest funkcija koje međunarodne organizacije vrše u smanjivanju oružanih sukoba: (a) prinuda nad onima koji krše norme; (b) posredovanje među sukobljenim stranama; (c) smanjenje neizvesnosti prenosom informacija; (d) rešavanje problema; (e) socijalizacija i oblikovanje normi; (f) proizvodnja narativa i međusobna identifikacija (Russett i dr. 1998: 444-447). Međutim, nemaju sve međunarodne organizacije jednak uticaj na mir i bezbednost. Istraživanja pokazuju da međunarodne organizacije koje su institucionalizovanije, kao i one koje imaju eksplicitan bezbednosni mandat više pridonose mirnom rešavanju sukoba među svojim članicama nego one koje imaju slabiju institucionalnu strukturu i mandat da se bave bezbednosnim pitanjima (Boehmer i dr. 2004). Osim toga, empirijska istraživanja pokazuju da međunarodne organizacije koje se sastoje od demokratskih država više pridonose mirnom rešavanju sukoba nego one koje imaju i demokratske i autokratske države članice (Pevehouse i Russett 2006). Na posletku, Oneal, Russet i Berbaum su pokazali da, kada se učestvovanju u međunarodnim organizacijama dodaju ekonomska međuzavisnost i demokratske institucije, "izbijanje fatalnih sporova pada za 95 posto" (Oneal i dr. 2003: 388). Dakle, kada se sva tri liberalna elementa poklope, a to su demokratija, trgovina i članstvo u međunarodnim organizacijama, njihova analiza "daje više osnova za optimizam u vezi sa svetskim mirom nego što je imao sam Kant" (Oneal i dr. 2003: 389).

5. Zaključak

U ovom je tekstu prikazan "tronožac" teorije liberalnog mira koji čine demokratija, trgovina i međunarodne organizacije. Kao što je u tekstu prikazano, liberalne teorije međunarodne bezbednosti polaze od pretpostavke da demokratija, trgovina i članstvo u međunarodnim organizacijama smanjuju sklonost država da rešavaju sporove organi-

zovanim nasiljem. Empirijska istraživanja sugerišu da slobodna trgovina snažno utiče na redukciju militarizovanih sukoba između država. Nasuprot realistima, liberali tvrde kako je intenzitet međuzavisnosti između država obrnuto proporcionalan njihovoj sklonosti da rešavaju međusobne sporove oružanim putem. Istraživanja takođe pokazuju da demokratske države nikada ili gotovo nikada ne idu u rat jedna protiv druge. Liberali to objašnjavaju unutrašnjim sistemom *kočnica i ravnoteža*, boljim signaliziranjem svojih namera, ali i obrascem prijateljstva i identifikacije sa drugim demokratijama. Konačno, članstvo u istim međunarodnim organizacijama takođe smanjuje tendencije država da idu u rat jedne protiv drugih, doduše u manjoj meri nego što to čine demokratija i trgovina. Ipak, u savremenom svetu, demokratije u ogromnoj meri međusobno slobodno trguju i učestvuju u istim međunarodnim organizacijama. Dugi mir koji među njima postoji kumulativni je rezultat sve tri liberalne prakse (Mauer i Cavelti 2012: 30).

Demokratija, trgovina i saradnja nikada nisu toliko karakterisale međunarodne odnose kao danas. To je svakako pridonelo značajnoj redukciji organizovanog nasilja u svetskoj politici od kraja Drugog svetskog rata. Iako to može delovati naivno u vreme globalnih turbulencija, prema jednom predviđanju, ovaj trend će se nastaviti i u budućnosti, a očekuje se da se broj oružanih sukoba prepolovi do 2050. godine (Hegre i dr. 2013). Dosadašnji ishod svakako je rezultat i činjenice da je 20. vek u velikoj meri obeležila hegemonija liberalne super-sile – SAD-a. Međutim, danas više nije pitanje da li moć SAD opada u odnosu prema drugim rastućim silama, već kakve će efekte to imati na međunarodnu bezbednost. Da li će multipolarni svet koji trenutno nastaje biti povoljan za razvoj demokratije, slobodne trgovine i međunarodnih institucija izgrađenih u protekla dva veka jeste centralno pitanje međunarodne bezbednosti u 21. veku.

Literatura

- Angell, N. 2012., 1910.¹ *The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power and National Advantage*. Memphis: Bottom of the Hill Publishing.
- Axelrod, R. M. 1984. *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books.
- Boehmer, C, Gartzke E, Nordstrom, T. 2004. Do intergovernmental organizations promote peace? *World Politics*. (57) 1.

- Carr, E. H. 2001., 1939.¹ The Twenty Years' Crisis: an introduction to the study of international relations, 1919–1939, ur. M. Cox. Basingstoke: Palgrave.
- Chan, S. 1984. Mirror, Mirror on the Wall... Are the Freer Countries More Pacific? *Journal of Conflict Resolution*. (28) 4: 617-648.
- Chan, S. 1997. In search of democratic peace: Problems and promise. *Mershon International Studies Review*. (41) 1: 59-91.
- Choi, S. W. 2010. Legislative constraints: a path to peace? *Journal of Conflict Resolution*. (54) 3: 438-470.
- Choi, S. W. 2011. Re-Evaluating Capitalist and Democratic Peace Models. *International Studies Quarterly*. (55) 3: 759-769.
- Clinton, B. 1994. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union.
- De Mesquita, B. B., Morrow, J. D., Siverson, R. M. i dr. 1999. An institutional explanation of the democratic peace. *American Political Science Review*. (93) 4: 791-807.
- Doyle, M. W. 1983. Kant, liberal legacies, and foreign affairs. *Philosophy & Public Affairs*. (12) 3: 205-235.
- Ember, C. R., Ember, M., Russett B. 1992. Peace between participatory polities: A cross-cultural test of the "democracies rarely fight each other" hypothesis. *World Politics*. (44) 4: 573-599.
- Fawcett, L. 2008. Regional Institutions. *Security Studies: An Introduction*. New York: Routledge.
- Fearon, J. D. 1994. Domestic political audiences and the escalation of international disputes. *American Political Science Review*. (88) 3: 577-592.
- Friedman, T. L. 2000. *The Lexus and the olive tree: Understanding globalization*. London: Macmillan.
- Gartzke, E. 1998. Kant we all just get along? Opportunity, willingness, and the origins of the democratic peace. *American Journal of Political Science*. (42) 1: 1-27.
- Gartzke, E. 2005. Economic freedom and peace. *Economic freedom of the world: 2005 Annual report* 29-44.
- Gartzke, E. 2007. The capitalist peace. *American Journal of Political Science*. (51) 1: 166-191.
- Gartzke, E., Li, Q., Boehmer, C. 2001. Investing in the peace: Economic interdependence and international conflict. *International Organization*. (55) 2: 391-438.
- Gates, S., Knutsen, T. L., Moses, J. W. 1996. Democracy and peace: A more skeptical view. *Journal of Peace Research*. (33) 1: 1-10.

- Gilpin, R. 2001. *Global political economy. Understanding the international political order*. Princeton: Princeton University Press.
- Gleditsch, N. P., Christiansen, L. S., Hegre, H. 2007. *Democratic jihad? Military intervention and democracy*. Oslo: Prio.
- Grieco, J. M. 1988. Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. *International Organization*. (42) 3: 485-507.
- Hegre, H. 2000. Development and the liberal peace: What does it take to be a trading state? *Journal of Peace Research*. (37) 1: 5-30.
- Hegre, H. 2001. Toward a democratic civil peace? Democracy, political change, and civil war, 1816–1992. *American Political Science Association*. Cambridge University Press, str. 33-48.
- Hegre, H. 2014. Democracy and armed conflict. *Journal of Peace Research*. Objavljeno online.
- Hegre, H., Karlsen, J., Nygård, H. M. i dr. 2013. Predicting Armed Conflict, 2010–2050. *International Studies Quarterly*. (57) 2: 250-270.
- Hirsch, M. 1995. *The responsibility of international organizations toward third parties: some basic principles*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Ish-Shalom, P. 2007. "The civilization of clashes": Misapplying the democratic peace in the Middle East. *Political Science Quarterly*. (122) 4: 533-554.
- Ish-Shalom, P. 2008. Theorization, Harm, and the Democratic Imperative: Lessons from the Politicization of the Democratic-Peace Thesis. *International Studies Review*. (10) 4: 680-692.
- Kant, I. 1995. *Večni mir*. Beograd: Gutenbergova galaksija.
- Keohane, R. O., Martin, L. L. 1995. The promise of institutionalist theory. *International Security*. (20) 1: 39-51.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. 1977. *Power and interdependence: world politics in transition*. Boston: Little & Brown.
- Layne, C. 1994. Kant or cant: The myth of the democratic peace. *International Security*. 5-49.
- Lenin, V. I. 1965., 1917.¹ *Imperialism, the highest stage of capitalism: A popular outline*. Moscow: Foreign Language Press.
- Levy, J. S. 1998. The causes of war and the conditions of peace. *Annual Review of Political Science*. (1) 1: 139-165.
- Mansfield, E. D., Snyder, J. 1995. Democratization and the Danger of War. *International Security*. (20) 1: 5-38.

- Maoz, Z., Russett, B. 1992. Alliance, contiguity, wealth, and political stability: Is the lack of conflict among democracies a statistical artifact? *International Interactions*. (17) 3: 245-267.
- Maoz, Z., Russett, B. 1993. Normative and structural causes of democratic peace. *American Political Science Review*. (87) 3: 624-638.
- Mauer, V., Caveltly, M. D. 2012. *Handbook of Security Studies*. London: Routledge.
- McDonald, P. J. 2009. *The invisible hand of peace: Capitalism, the war machine, and international relations theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McDonald, P. J. 2010. Capitalism, commitment, and peace. *International Interactions*. (36) 2: 146-168.
- Montesquieu, Ch. 1949., 1748.¹ *The Spirit of the Laws, trans*. New York: Hafner Press.
- Morgenthau, H. J. 1948. *Politics among nations; the struggle for power and peace*. New York: A. A. Knopf.
- Mousseau, M. 2010. Coming to terms with the capitalist peace. *International Interactions*. (36) 185-213.
- Oneal, J. R., Russett, B. 2001. Clear and clean: The fixed effects of the liberal peace. *International Organization*. (55) 2: 469-485.
- Oneal, J. R., Russett, B., Berbaum, M. L. 2003. Causes of peace: Democracy, interdependence, and international organizations, 1885-1992. *International Studies Quarterly*. (47) 3: 371-393.
- Paine, Th. 2000., 1776.¹ *Paine: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pevhouse, J., Russett, B. 2006. Democratic international governmental organizations promote peace. *International Organization*. (60) 4.
- Powell, R. 1991. Absolute and relative gains in international relations theory. *American Political Science Review*. (85) 1303-1320.
- Rasler, K., Thompson, W. R. 2004. The democratic peace and a sequential, reciprocal, causal arrow hypothesis. *Comparative Political Studies*. (37) 8: 879-908.
- Reiter, D., Stam, A. C. 2002. *Democracies at war*. Princeton: Princeton University Press.
- Risse-Kappen, T. 1995. Democratic peace—warlike democracies? A social constructivist interpretation of the liberal argument. *European Journal of International Relations*. (1) 4: 491-517.
- Rosato, S. 2003. The flawed logic of democratic peace theory. *American Political Science Review*. (97) 4: 585-602.

- Rummel, R. J. 1983. Libertarianism and international violence. *Journal of Conflict Resolution*. (27) 1: 27-71.
- Russett, B., Oneal, J. R., Davis, D. R. 1998. The third leg of the Kantian tripod for peace: International organizations and militarized disputes, 1950–85. *International Organization*. (52) 3: 441-467.
- Sagan, S. D., Waltz, K. N. 1995. *The spread of nuclear weapons: A debate*. New York: W. W. Norton.
- Schneider, G., Gleditsch, N. P. 2010. The capitalist peace: The origins and prospects of a liberal idea. *International Interactions*. (36) 2: 107-114.
- Schwartz, T., Skinner, K. K. 2003. The myth of the democratic peace. *Orbis*. (46)1: 159-172.
- Smith, A. 1970., 1776.¹ *Bogatstvo naroda*. Zagreb: Kultura.
- Stein, A. A. 2008. Neoliberal institutionalism. U: Reus-Smit, C., Snidal, D. (ur.). *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, str. 201-221.
- Waltz, K. N. 1959. *Man, the state, and war: a theoretical analysis*. New York: Columbia University Press.
- Waltz, K. N. 1979. *Theory of international politics*. Reading: Addison-Wesley Pub. Co.
- Weede, E. 1995. Economic policy and international security: rent-seeking, free trade and democratic peace. *European Journal of International Relations*. (1) 4: 519-537.
- Weede, E. 2003. Globalization: Creative destruction and the prospect of a capitalist peace. U: Schneider, G., Barbieri, K., Gleditsch, N. P. (ur.). *Globalization and Armed Conflict*. Oxford: Rowman & Littlefield, str. 311-323.
- Williams, M. C. 2001. The discipline of the democratic peace: Kant, liberalism and the social construction of security communities. *European Journal of International Relations*. (7) 4: 525-553.
- Wohlforth, W. C. 1999. The stability of a unipolar world. *International Security*. (24) 1: 5-41.